

1ª Conferència de Nacions sense Estat de la Mediterrània
Barcelona
24-25-26 de novembre de 2005 (IEC)

DE L'AUTONOMIA A L'AUTODETERMINACIÓ

Avui ens apleguem aquí, a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans, que és la més alta institució acadèmica del nostre país, per celebrar durant els propers tres dies la 1ª Conferència de Nacions sense Estat de la Mediterrània que s'hagi fet mai.

Voldria recalcar, per començar, la importància i la transcendència de l'esdeveniment, que esperem que sigui el primer pas d'una llarga i fructífera relació entre els diversos pobles que són presents aquí i d'altres que s'hi vulguin sumar en el futur.

La primera sessió porta per títol "De l'autonomia a l'autodeterminació". Amb el mateix enunciat n'hi haurà una altra demà a dos quarts de set de la tarda per tal de donar cabuda als representants de totes les nacions que participen en aquesta convocatòria. Com que els casos particulars de cada territori seran tractats per persones molt rellevants de cadascun d'ells, deixeu-me que jo faci una exposició de caràcter més general on, de manera breu i sintètica, poder situar les diferents experiències que se'ns presentaran tot seguit.

El títol de la Conferència que ara ens reuneix parla de "nacions sense Estat". Algun despistat podria pensar que això fa referència a certs indrets afortunats que han aconseguit desfer-se de les organitzacions estatals i que viuen tranquils i satisfets en una mena de societats llibertàries. Per desgràcia, però, les coses no són exactament així. Les nacions que avui són aquí el que no tenen és un Estat propi, una organització política sobirana al servei de les seves necessitats com a poble. D'Estats aliens, però, sí que en tenen i fins i tot més del compte. Molts d'aquests països -començant pel nostre- estan trossejats entre diferents Estats, territorialment dividits per múltiples fronteres administratives, sotmesos a un sistema legal i a un funcionariat estatal que molt sovint no han pogut escollir i que, en tot cas, no han sorgit de la seva voluntat política lliurement expressada.

Aquesta realitat defet comporta uns costos molt elevats que els habitants d'aquests països poden percebre en la vida de cada dia. La llengua i la cultura que els identifica, per exemple, no gaudeixen de la protecció necessària per a la seva supervivència i desenvolupament, i això encara quan no es dona el cas que sigui objecte de tota mena de marginacions i de persecucions. La dominació exercida per aquests Estats aliens i gairebé sempre obertament hostils té conseqüències en molts altres camps: dificulta que l'economia, l'educació, la salut, els transports, els serveis socials puguin organitzar-se de la manera que els mateixos pobles concernits considerin més convenient.

D'altra banda, hi ha un altre efecte també molt important ocasionat per aquesta situació, i és que les nacions que es troben en aquesta tessitura són nacions que no tenen dret a sortir a la fotografia oficial del món. Als mapes polítics hi cercareu en va els colors distintius dels països que ara ens trobem aquí. Simplement no surten. Queden amagats, ocultats, i

això fa que siguin més fàcilment oblidats per la resta del món i que pugui perpetuar-se la situació d'opressió en què viuen.

Ni surten als mapes ni poden participar en les diferents conferències internacionals que s'organitzin. Un exemple d'això el tindreu en l'esdeveniment oficial que es prepara per aquest mateix cap de setmana a Barcelona.

Només els pobles que compten amb un Estat propi són tinguts en compte en l'escenari internacional. La resta en queden exclosos. Els mateixos que han muntat l'actual sistema polític mundial s'escandalitzen quan molts d'aquests pobles que són tractats com autèntics pàries per l'actual sistema, reclamen la possibilitat d'autoorganitzar-se políticament com a Estats. Se'ns diu que això posaria en qüestió l'equilibri mundial, podria ser una amenaça per a la pau i se'ns dibuixen incomptables escenaris apocalíptics.

De fet, però, aquestes queixes i pors manquen de tot fonament. Si per ser un ciutadà com cal s'ha de tenir el dret a vot, és profundament hipòcrita que els que ja el tenen protestin perquè els que n'estan desposeïts el reivindiquin. Doncs el que és vàlid a escala individual també ho és a escala dels pobles.

A més de l'aspecte tècnic, però, hi ha la realitat pràctica, que és molt més tossuda. Si hom observa l'evolució del món durant el darrer segle o segle i mig se n'adona ràpidament que la constitució de nous Estats no és per res un fenomen excepcional sinó quelcom que pertany a la més absoluta normalitat.

La immensa majoria dels Estats que avui tenen un lloc a l'ONU s'han constituït en aquest espai de temps. Moltíssims d'ells ho han fet durant els darrers cinquanta o seixanta anys (el nombre d'Estats durant aquest període ha passat d'una cinquantena a gairebé 200! Un creixement del tot espectacular del que no se'n parla gaire sovint).

A Europa mateix durant els últims quinze anys s'han establert quasi vint Estats nous. En aquest context, com es pot parlar de reivindicacions impossibles de satisfer? Òbviament això té més a veure amb la defensa dels intreressos dels Estats ja existents que amb la més mínima consideració històrica o de racionalitat democràtica.

La crisi dels imperis va portar a la descolonització en el cas dels països dominats per les potències europees i a l'establiment de nous Estats dins de les mateixes fronteres del Vell Continent. Amb posterioritat a les dues grans guerres mundials, molts pobles van poder accedir d'aquesta manera a la seva independència.

Però la generalització a escala mundial del model de l'Estat-nació centralista i al·lèrgic al pluralisme dels pobles, al mateix temps que va resoldre alguns problemes també en va generar molts altres de nous.

Les fronteres administratives de molts d'aquests Estats sorgits de l'esfrondament dels Imperis es van traçar sense cap consideració dels pobles que hi habitaven de segles. La maquinària estatal va tendir a la uniformització i al control, amb campanyes d'homogeneïtzació d'una població constitutivament diversa.

Això ha contribuït a perpetuar en molts llocs l'opressió, canviant vells amos per altres de nous, però igualment insensibles als drets d'una part molt significativa en la seva pròpia població.

La conseqüència de tot plegat és que la situació de molts d'aquests pobles dissortats és avui dia escandalosa. La injustícia és tant més flagrant quan es comprova que la retòrica política oficial cada cop s'empara més del llenguatge dels drets. Es parla arreu dels drets individuals i col·lectius de nuclis de població que han estat tradicionalment menystinguts i marginats, quan no directament agredits: les dones, els homosexuals, les minories ètniques o religioses, els immigrants, les persones grans, les discapacitats...

En tots aquests discursos, però, la gran majoria de pobles que ens trobem aquí no hi sortim mai, com no sigui perquè algú en parli per negar-nos fins i tot l'existència i el dret a ser. Com a molt, s'esmenten casos que queden lluny i que no comprometen gaire a res. Molts espanyols -tampoc no tants, ben mirat- parlen de la soliaritat amb el Sàhara o amb Palestina, però quasi tot ells se'n guarden prou d'establir comparacions o de defensar els drets a la identitat i a l'autogovern de bascos i catalans. Això passa una mica a tot arreu. Cal denunciar aquests falsos discursos, com cal denunciar també l'oblit, la marginació i l'opressió que molts dels Estats constituïts practiquen amb alguns dels pobles que mantenen sotmesos. Però no tot ha de ser denúncia. També cal fer propostes i pensar en escenaris alternatius.

En aquest sentit crec que s'imposa un redisseny de l'escenari polític mundial. O bé els Estats s'espongen i perden la seva empremta uniformitzadora, obrint-se a la pluralitat interna dels pobles que s'apleguen en el seu si, donant-los-hi els instruments per poder-se autogovernar de la manera que lliurement decideixin, sempre que es respectin unes mínimes regles de joc democràtiques, o no té sentit mantenir un sistema pensat per a que cada poble disposi d'un Estat propi al mateix temps que es nega a molts i molts països aquesta possibilitat en nom d'interessos que tenen molt poc a veure amb la democràcia i amb el més elemental dret a decidir.

O els Estats accepten fins a les darreres conseqüències el repte de la pluralitat interna, conferint plenitud de drets als seus pobles, o bé s'ha de poder tenir la porta oberta per poder-ne marxar sense amenaces, invasions armades o qualsevol altra mena d'intromissions.

Com deia una coneguda expressió catalana: "o juguem tots o estripem la baralla!"

I que consti que jo personalment m'estimo molt més jugar al que sigui que no estripar res. Però, pel que es veu, de moment nosaltres en aquest joc no hi tenim l'última paraula. Tant de bo una ocasió com aquesta serveixi, si més no, per dir, ben alt i ben fort la primera, que no pot ser cap altra que "Llibertat"!

Moltes gràcies.

Antoni Estradé
Profesor de la UAB